משרד החקלאות ופיתוח הכפר
שירות ההדרכה והמקצוע
אגף ענפי הצומח, תחום פרחים

ספטמבר 2023
אלול תשפ"ג

'סחלבי שחר' - הסיפור של אמיל וטובה חזן מכפר סבא

דובי וולפסון, גמלאי שה"מ

את בני הזוג חזן אני מכיר שנים רבות, בהיותם חברי האגודה לסחלבים, וביקרתי אותם בעבר כמה פעמים. הפעם יצאתי אליהם כדי להאזין לסיפורם המיוחד ולשתף בו את הקוראים: אהבתם לסחלבים והעסק שהקימו בחצר ביתם. הגעתי לחצר מטופחת בתוך שכונה 'כפר-סבאית', בתים פרטיים המוקפים גינות וירק. בסביבה נעימה זו ממוקמת הממלכה של אמיל וטובה – "סחלבי שחר". כאשר אומרים 'סחלבים', רובנו מדמים את הסחלב הנפוץ מהסוג פלונפסיס, אולם המושג 'סחלבים' כולל משפחה ענפה של צמחים, ששמה המדויק הוא 'סחלביים', ובה יותר מ-700 סוגים שונים, ועשרות אלפי מינים וזנים. הסחלביים גדלים במרבית חלקי העולם, והם כוללים סוגים הגדלים על עצים, סוגים הגדלים בקרקע ועוד. בין השאר, מתאפיינת המשפחה בכך שניתן להכליא הכלאות בין המינים השונים שבה. כל בני המשפחה בעלי מבנה פרח ייחודי ואופייני. הסחלבים, שמוצאם מהאזורים הטרופיים, מצטיינים בפרחים גדולים יחסית, חלקם בעלי חיי מדף ארוכים ומגוון צבעים מעניין, שהצית דמיונם של חובבי סחלבים רבים ברחבי העולם. אצל אמיל וטובה אפשר למצוא סוגים רבים מהמשפחה הזו, אבל מעט מאוד פלונפסיסים.

תמונה 1: אמיל חזן באחת מחממות הסחלבים שלו סחלב מסוג וונדה בחממה

אמיל חזן, בן 77, יליד אלג'יר, גדל בצרפת ועלה לארץ כנער בן 15, עם הוריו. בשנת 1964 התגייס לצה"ל ושירת במשמר הגבול. משם המשיך לשירות במשטרה הכחולה, התקדם בסולם הדרגות וב-1984 היה קצין המבצעים של נתב"ג. לאחר מכן חזר למג"ב, שירת בחברון ובצפת ובעוד מקומות ברחבי הארץ. בשנת 1997, כעבור 33 שנות שירות, פרש לגמלאות. לאחר הפרישה יצאו הוא ורעייתו טובה לטיול (אחרי צבא) למזרח, שבמהלכו ביקרו בהודו, בתאילנד, בווייטנאם ועוד. "כאשר הגענו לווייטנאם ראינו פרחים מעניינים שמשכו את תשומת ליבנו. אפילו לא ידענו שאלו סחלבים. חזרנו לארץ עם שקית זרעים, וכשאר הנבטנו אותם יצאו לנו הרבה מאוד **חוטמיות** בצבעים שונים, אבל לא סחלבים. כאן כבר הדמיון ניצת", מספר חזן, "והתחלתי ללמוד את

נושא הסחלבים. יש לי יתרון שאני שולט בכמה שפות, בעיקר בצרפתית, מה שעזר לי להגיע למידע רב בתחום הסחלבים, ותוך כדי כך למדתי בעצמי גם כימיה, ביולוגיה ומקצעות תומכים נוספים״.

טובה חזן (״אותי לא מצלמים!״) ילידת הארץ. ״בחצרנו היו תמיד פרחים רבים, בעיקר ורדים, אבל לא רק. הייתי קרובה לקרקע לפרחים ולסביבה. עבדתי במשרד העבודה והרווחה וכן בעמותת 'דרור'. פרשתי מהעבודה בשל ענייני בריאות והצטרפתי לאמיל - בטיולים בעולם בהתאהבות במשפחת הסחלביים ובגידולם ובטיפוחם כאן בארץ״. נציין כי המתעניינים יכולים לצפות בסרטון שצולם ונערך על ידי גבי לוקר, מנהל צח״ר בעבר, על אמיל חזן*.

חזן ממשיך ומספר: ״הקמתי חממה קטנה כאן בחצר והתחלתי לגדל ולרשום לעצמי. היום יש לי כבר 800 רשומות שונות. הסחלב הראשון שגידלתי היה 'אנגרקום ססקופדילה' (Angraecum sesquipedale), הסחלב של דארווין. לסחלב זה סיפור מעניין הקשור לדארווין, שכאשר הובא לידיעתו על קיום צמח האנגרקום, שיש לו עלה צינורי באורך של 35 ס״מ ובקצהו יש צוף, הוא חזה שיש חרק, סוג עש, שיש לו חדק באורך כזה כך שהוא מסוגל להחדירו אל הפרח ולינוק מהצוף. חבריו של דארווין לעגו לו, אך שנים רבות לאחר מכן אכן נתגלה החרק**. השגתי זרעים של האנגרקום ולמדתי את השיטות להנבטתם״ (הנבטת זרעי סחלבים נעשית בתנאים סטריליים בדומה לריבוי של תרביות רקמה [ד.ו.]). ממשיך חזן ואומר: ״לאחר כ-18 חודשים היו לנו צמחים צעירים, שאותם מכרנו במחיר זול יחסית - 35 ₪ ליחידה, במפגש האגודה הישראלית לסחלבים״. כאן נציין כי האגודה היא עמותה ללא מטרות רווח, המאגדת חובבי סחלבים מכל רחבי ישראל עם מגדלים מסחריים וחצי-מסחריים, ומטרתה העיקרית היא עידוד גידול הסחלבים בארצנו.

״לאט-לאט התפתחתי ולמדתי. קניתי כימיקלים, דשנים והרבה ציוד. בניתי כמה חממות, שבכל אחת מהן שוררים תנאים שונים במקצת. בעבר עסקתי גם בריבוי תרביות רקמה, והיום אני מרבה רק מזרעים.״ כאמור, תהליך הריבוי מזרעים דומה מאוד לריבוי תרביות (ראו תמונה 2 להלן).

תמונה 2: צנצנות עם נבטים (בדומה לתרביות רקמה) מסוגים שונים של סחלבים

״לאחרונה אני מתמקד בסוגים של וונדה וקטליאה ובסחלבים ריחניים נוספים. יש לי שאריות מגידולים קודמים, כולל תרביות, שחלקן של מינים בוטניים טהורים שרובו בתרביות רקמה. דבר נוסף שעשיתי בעבר זה גידול על סלבים״ מאחר שחלק מהסחלבים בטבע גדלים על עצים, כשהעץ משמש להם לאחיזה בלבד, יש המגדלים סחלבים על קטעי גזעים, המכונים סלב ביחיד וסלבים ברבים.

״הייתי אוסף גזעי גפנים ממטעים שעקרו וחותך קטעים מהם ששימשו לי לגידול סלבים״, כך חזן.

אמיל הוא יצירתי ובעל תושייה. כדי לעקר את הכלים ואת מצעי הגידול הוא משתמש בסיר לחץ גדול (תמונה 3), שהוסיף לו סוג של מדרגה פנימית, כדי להחזיק את החומר המחוטא. את העתקת הצמחים מבצע אמיל ב"הוד" מנדף (תמונה 4), שבנה בעצמו, תוך קריאה ולימוד של אופן פעולת המכשיר. גם בפקקים של הצנצנות הכניס אמיל שכלולים, תוך כדי לימוד ותהייה. המים שבהם מושקים הסחלבים, אינם עוברים אוסמוזה הפוכה, כמקובל אצל מגדלים מסחריים רבים, אלא עוברים סינון במערכות שאמיל בנה בעצמו.

תמונה 3: סיר הלחץ על הגז

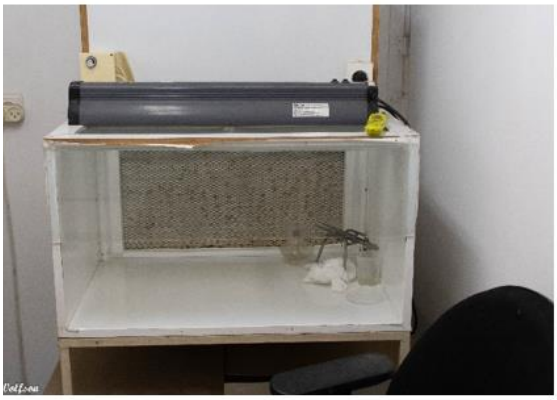

תמונה 4: המנדף שאמיל בנה בעצמו

אמיל אינו מסתפק בזה, אלא גם פיתח מצע לגידול הנבטים, המקצר את זמן הגידול במחציתו. בנוסף, פיתח דשן המתאים לסחלבים, ועוד היד נטויה...

המשתלה אינה מסחרית באופן רגיל. "אני מבין בחשמל, במים ובבנייה, כך שהכול אצלי זו עבודה עצמית, מה שמאפשר לי להמשיך ולהתפתח. אני עובד לבד, בסיועה של טובה, ולכן ההוצאות האלה מצומצמות יחסית. לעומת זאת, יש לנו הוצאות גדולות על חשמל, המשמש לתאורה ולמזגנים, וכמובן גם הוצאות על מים ועל גורמי ייצור נוספים, אך ההוצאה הבולטת ללא כל ספק זו עלות החשמל. לאחרונה חלה האטה במכירות, גם בשל היבוא הרב של הסחלבים מחו"ל. אנחנו שורדים. שינינו את מגוון הצמחים שלנו."

תמונה 5: הסחלבים הפורחים עתה בחממות

טריצנטרום קרטגננסה

רינכולאלוקטליאה

אאוקלידס מקולטה

אמיל ליד חלק ממלאי החומרים בהם הוא משתמש

תמונה 6: סחלבים נוספים הפורחים עתה בחממות, ואמיל ליד חלק ממלאי החומרים המשמשים אותו

שאלתי את אמיל ואת טובה, מה לגבי דור המשך, והם ענו שכרגע אין, וחבל שכך. הבן שלהם עוסק בדברים אחרים, אבל הם עדיין תולים תקווה בכך שהנכדות ירצו להיכנס ללמוד ולהמשיך את העסק בעתיד. ועד שזה יקרה וכדי להעביר חלק מהידע שלו, עורך אמיל מפעם לפעם קורסים במרפסת ביתו. הקורסים אינטימיים, לכ-5-6 תלמידים בכל מחזור, ובהם לומדים את רזי גידול הסחלבים בבית. כל אחד ממפגשי הקורס מחולק לשניים: שעה תיאוריה ושעה מעשית.

שמחתי להביא בפניכם את סיפורם של שני חובבי סחלבים שהפכו את התחביב למקצוע, אולם שומרים על פרופורציה נכונה בין השקעה להכנסה, מבלי להיכנס לחובות ולהתחייבויות.

---

*קישור לסרטון שצולם ונערך ע"י גבי לוקר, מנהל צח"ר בעבר, על אמיל חזן:
https://www.youtube.com/watch?v=mn1_uAASTkQ

**קישור לסרטון המתאר את העש שחזה דארווין, המאביק את האנגרקום:

https://youtu.be/OMVN1EWxfAU